

891//99

4-49

12 MAR 2011

891. 39

4-49

ԱՐԱՄ ՎԵՐԴԵԱՆՅՑ

սխ

288

1001
3939

ՄՈՐ ՀԱՌԱՅՈՒՆՔԸ

Տ Փ Խ Ի Ս

Էլեկտր. ար. Ն. Ազատեանի. Պոլիգ., 7.
1911

08 AUG 2013

57574

ԵՐԱՆՏԱԳԻՆ ՆՈՒԷՐ

ՈՎՍԱՆՆԱ ԵՒ ՄԻՔԱՅԷԼ

ՏԷՐ-ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ

ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հեղինակից

ՄՈՐ ՀԱՌԱՉԱՆՔԸ

I

Բարձր սարերից,
Ձիւնած սարերից,
Վանանդ, Ձառիչատ,
Ղանլի լեռներից,
Խոր, խոր ձորերից,
Կանաչ ու դալար
Լայն հովիտներից՝
Դու ծնունդ առար:

Քեզ «Մարգարտաջուր»
Անունը տրւին՝
Թուրք հովիւները,
Երբ որ ջրեցին, —
Գառների հօտը,
Ոչխարի սիւրուն,
Ձիերի ջուկը
Ջրովդ՝ կենսատու:

Սեղմած իմ գրկում,
Քեզ փափայեցի.
Մանուկ հասակում,
Զը խնայեցի՝
Անթիւ աղբիւրներ,
Փոքրիկ գետակներ,
Քեզ ընծայելով՝
Ասի՝ մեծացիր:

Ծնւեցիր թէ չէ
Օտար սիրեցիր
Ու անուններեց
Վրադ վերցըրիր:
Ի՞նչ որ տւեցի
Գիրկդ ժողւեցիր,
Դէպի վեր հիւսիս՝
Անցար, գնացիր:

Հասար Արդահան—
Դարձեալ հայացրին,
Եւ իրենց անւամբ՝
Քեզ մկրտեցին.
Կանաչ փլթթացող
Բիւր արօտներով,
Քեզ ճամբա բացին՝
Անդ, անդառտանով:

Մանուկ հասակդ՝
Ինձ մօտ անցկացրիր,
Անթիւ գիշերներ՝
Անթարթ թողեցիր,
Դառար պատանի՝
Զեռքիցս առան,
Տունը օտարի՝
Քեզ գերի տարան:

Միգապատ սարեր,
Սառցապատ լեռներ,
Գօսացած լճեր,
Ամայի դաշտեր,
Վայրի անտառներ,
Անանց ճամպաներ
Քեզ շատ դիւր եկան
Քանց հոգը քո տան:

Օտարի յետքից
Ընկար պատեպատ,
Թողիր սրբազան՝
Հողդ հարազատ.
Շլացար՝ փայլից,
Շինծու խօսքերից,
Քարթալին ընկար,
Անգիւման կորար...

Երեսիդ նրանք ոչինչ չասացին,
Յետևումդ միայն վրադ խնդացին,
Եւ այնուհետև անունդ փոխեցին
Կամ «Մըտկւարի» կամ «Կուր» կանչեցին:

Իմ լաց ու կոծին, սուգ ու շիւանիս
Դու խուլ ձևացար, ցաւ դառաւ ջանիս.
Մինչև Եայլանջամ լեռները գնացիր՝
Արևելք, հարաւ կրկին թեքւեցիր:

Բո արած քայլից, ինքդ սև երես
Եւ փոշմանելով, ընկար դէն ու դէս.
Բայց հարիւր անգամ միտքդ փոխեցիր
Ու հազար անգամ ուղիից շեղւեցիր...

Ոլոր ու մոլոր և օձապտոյտ՝
Մին դէպի հիւսիս, մին դէպի հարաւ,
Մին դէպի լեռներ, մին դէպի դու դաշտ՝
Գնացիր, եկար—նախանձոտ, անհաշտ:

Լեռներ ու ձորեր, քո գիրկդ առած՝
Ագահ, անկշտում՝ քարասիրտ դառար,
Խեղճ, անճար, նօթի, ապրուստից զրկւած
Ուռկանը ձեռքին՝ ձկնորսին տարար:

Կամ ափերիդ մօտ, հանգիստ քուն մտած,

Թէ հովիւ, թէ հօտ, աղքատ՝ խաշնարած —
Բո վայրագ ձայնից, գոռում, գոչումից—
Փախցրիք նրանց՝ անքուն սարսափած:

Կամ խեղճ նախրապան, առաջ քշելով,
Բերաւ կէս օրին նախիրը ջրելու.
Պահ մի քանի ժամ, սև՝ կանաչովդ՝
Գիչ արածելու, հանգիստ առնելու...
Ձեռք չը վերցրիր, խենթացար նորից,
Չուղեցիր անքան կով ու եզներին.
Յանկարծ սևակնած ելար ափերից...
Մենակ նախրապանն մահակն ուսին,
Բո ճիրաններից՝ հազիւ ազատւած,
Փախս տաւ գիւղը, տարաւ քո արած
Տմարդի գոյժդ, խեղճ շինականին,
Որի վերջին յոյս, անար քեզ բաժին...

Կամ էն անվիրի՝ անտառից կտրած,
Հազար չարչարանք, քրտինքներ թափած,
Մի քանի տասնեակ զերաններ կապած
Կուզէին բերել՝ վրան էլ նստած՝
Գոռոզ ու հպարտ, գլուխդ չը տարաւ,
Բերանդ առած՝ ձիգ, պուկ քաշեցիր.
Մինչև պոկեցիր մի քանի գերան
Կամ խեղճ գիւղացուն կիսաշունչ արիր.

Կամ ջաղացպանին՝ տաշտի մօտ նստած,

Գլուխը կախած, անուշ նինջ մտած,
Չանչախի ձայնից՝ ականջ խլացած,
Քշեցիր խուզը՝ մի ափդ առած:

Կամ ափերիդ մօտ, խեղճուկ գիւղացիք,
Ամբողջ օրերով, անդուլ վաստակած,
Տուն վերադարձած, բալիկին գրկած,
Աղօտ լոյսի տակ՝ խրճիթում պառկած...

Կինը ոստանի տակին դեռ նստած,
Կապերա էր գործում աղջկայ համար...
Փոքրիկ հորթարած, անուշ քուն մտած,
Տան մի անկիւնում բարձր՝ աղաքար...

Տաշտի մէջ միայն մի քանի չոր հաց,
Վերջին ալիւրի խմորից՝ մնացած...
Օրը հինգ անգամ տան դուռը կարած
Անգութ վաշխառուն՝ դօշներին չոքած...

Չէր թողնի խեղճին հալալ քուն մտնի՝
«Դէ թէզ փողս բեր, եա տունդ գրաւ դիր».—
Հազար սպառնալիք կասէր անճարին,
Որ էլ կըցկտուր, արցունքն աչքերին...

Կը խնդրէր «սպանի» էն չար անգութին,
Մինչև աղջկան փեսացւին տային

Ու ապա հոգան, որ պարտաւիրող,
Փողը լրացնեն, խնդրելով Տիրոջ...

Անթիւ հոգսերով, խեղճը քուն մտած,
Երազի մէջ էլ գործի էր կպած,
Իսկ դու այն անգութ կոհակներ տալով,
Տունը փըլցրիւ՝ յատակդ առնելով:

Վերադարձողին, անցորդ, ձամբորդին՝
Սիրասուն բալոց, սիրած կողակցին,
Կարօտը՝ քաշած, սիրուցը՝ էրուած,
Հեռու քաղաքից ճանապարհ ընկած՝
Ձիով կամ սայլով, լողալով, ոտքով՝
Կուզէր նա անցնի, անցնի թռչելով...
Սև օրը ողբաց, երբ նա քեզ հասաւ...
Դիակ տեսնողը լուր միայն տարաւ...

Իսկ տանը նրա որդիք, խնդալով
Իրարու կասեն՝ ուրախ, ժպտալով՝
Թէ «Հա՛, այնտեղից կը գայ մեր հայրիկ,
Ճիշտ չէ՞նք մենք ասում, ասա՛, այ՛ մայրիկ».—

Բայց մայրը նրանց, գլխակոր կանգնած՝
Վատ էր գուշակում, երազը՝ տեսած,
Որ «թէ մի յանկարծ ծառը հիմնովին,
Խիստ քամու առաջ գլորւեց գետին»:

Վատ էր գուշակում, վատ էր և երազ,
Բայց ինքը իրեն յոյս էր ներշնչում՝
«Աչքն է խաբար, փորձեմ այս երազ,
Խնդրեմ սրտի, Տէր» ու ծունկ էր չոքում:

Ամեն մի սուրբի, ամեն մի խաչին
Ոչխար խոստանում, զոհեր յանձն առնում,
Որ, թէ մէկ տեսնի իրա Մակիշին՝
«Մեռնեմ, դարդ չունիմ» էս էր հեծկլտում...

Կամ ամռան սիրուն, պայծառ օրերին,
Հոտաղ, գառնարած՝ մօտիկ թումբերից,

Մինը լօք, տալով,

Մինը հոյ տալով,

Մէկ էլ վազելով:

Հեհին՝ գալով՝

Իրարու յետքից,

Աղաք կըտրուկի

Թփից, մացառից՝

Թռչելով՝ քարից,

Ուրախ ու զւարթ, տըրտնգի տալով,

Եկան՝ լողալու, շորեր հանւելով:

Բայց կէս ժամ չանցած՝

Սև պատեց յանկարծ—

«Հասէք, այն աման...»

«Խեղտեցի, մեռայ...»

«Մինն էլ այն աման...»

«Շորերս հայ... հայ...»

«Մինն էլ հոն, հոն հոն.

«Վայ» Վարթան, Վարթան...

«Ձեռքդ տուր, հոն, հոն...

«Վայ... կորաւ, աման...»

«Ես հիմա նանին,

«Գնամ ի՞նչ սրտով,

«Կանգնեմ երեսին

«Պատմեմ ո՞չ բարոյ...»

«Հասէք վայ աման...»

«Վայ, նանէ, ա՛ն նան...

«Ձեր տունը քանդուեց...»

«Ամի՞, այն ամի՞...»

«Վարթանը՝ խեղտեց.—

«Վայ կուճի ապի՞...»

Կանչում էր Սերգօն՝

Կանգնած՝ մերկ, տկլօր:

Բայց ո՞վ կըլսի, էն ձորի միջին.

Ո՞վ լուր կըտանի Վարթանի նանին—

¹ Գաւ. բառ. Վարդան. ² Սարգիս. գ. բ.

Ո՛րը կիսաշունչ՝ երեսի վրայ,
Ո՛րը տրկրգած՝ կոհակիդ վրայ.

Ոմանք կիսամեռ ընկած ֆառերին
Ու այսպէս նրանք կորան գնացին:

Իսկ նրանց մայրը ի՞նչ է իմանում—
Հանգիստ նա նստած հինաժ է մանում:

Մէկ էլ հարեան Հուռին ներս վազեց.—
«Քու տունը քանդելի, Քուռը վարարեց.
«Ասում են վերից, շատ ապրանք բերեց»...
«Ծառեր արմատից պոկեց ու քշեց...
«Սայլով ձամբորդներ՝ տարաւ խեղտոտեց...
«Ասում են գիւղեր՝ աւերեց, քանդեց»...

—«Վա՛հ ի՞նչ ես ասում» թագուհին ասաց,
«Ուշքից գնում եմ, սիրտս թըրթըռաց.
«Որդիս, Վարթանիս, դնանք մի տեսնեմ,
«Այլ աչքս խաղաց վատ է փորձել եմ...
«Վա՛յ, որդիս, բալէս...» ծնկներին խփեց,
Մազերը փետեց ու գետին գլորեց:

Հարայ հրոցին մարդիկ վրայ հասան
Եւ ուշաթափին մի կերպ ետ բերան:

«Այ կնիկ ի՞նչ ես բաներ հնարում.

«Էսքան մարդկանցս ի՞նչ ես շաշացնում,
«Քեզանից ի՞նչ ես բաներ ստեղծում...
«Ի՞նչ ա խամ է թէ նոր ա հանդ գնում...»

Ու մարդիկ այսպէս,
Քթում փընթփընթում,
Կիսաշունչ թողնում
Ու անցնում գնում:

Անկողնում մայրը
Ա՛խ ու վի՛շ անում՝
Լակոտը դռանը՝
Ոռնում, կոնձկոնձում:—

«Ա՛խ իմ բալէս վա՛յ, սա լաւ նշան չէ:
«Կորցրէք դրան, ձէնը չը լսեմ:
«Ա՛յ թէ երազս ինչպէ՞ս կատարեց,
«Վա՛յ իմ Տէր Աստուծ, էս ի՞նչ օր մթնեց...»

«Հ՛ը, ի՞նչ, ի՞նչ երազ» ասում էր Հուռին.
«Դատարկ բաների յետևից ընկար.

«Ախշի մեր ընթէն, էլա հրէն հանդին,
«Բա խո՛ չեմ քեզ պէս, թա քունն ա ջրգար...
«Լաւ, ա՛ լաւ, ախշի, միսդ վեր թափի.
«Բա էսքան խալխից, բա չե՞ս ամաչի...»

«Էնա դու էդպէս
 «Մի բան որ լսեմ,
 «Կէսն էլ կը ստեղծես
 «Լուսն սուղտ կը շինես:
 «Էդ գէշ խասիաթից,
 «Աչքի խաղալից,
 «Խնդրեմ ձեռք քաշես,
 «Ի՛նձ աղանջ դնես:
 «Լսիր, հանդարտուիր,
 «Շատ մի սրբանեղւիր,
 «Մարդիկ կազատեն
 «Լաւ լուր կ'բերեն...»
 Ասում էր Հուռին,
 Որ հանգստացնի:

Իսկ նա անկողնում, մազերն էր փետում,
 Հառաչանք քաշում, երազը պատմում,
 Որ թէ իր ձեռքին վառած մեծ մի մոմ,
 Յանկարծ հանգչում է, մնում խաւարում:

Այո, գնացին,
 Մարդիկ նայեցին —
 Զորը սեւակնած,
 Գետը կատաղած,
 Ափերից ելած,
 Դաշտեր ողողած:

1001
 6669

Կոհակի միջից՝
 Մէկ ձիան ոտներ,
 Մին՝ կովի պողեր.
 Մին կարմիր վերմակ,
 Կամ նախշուն ներքնակ...
 Իր հետ վերցըրած,
 Բերան փրփրըրած,
 Ինքը կատաղած,
 Հազար աչքերից
 Արցունքներ խառնած...
 Գնում էր, տանում,
 Անգիւման՝ կորցնում:

Սեւաւ էր եկել,
 Բարձր լեռներին,
 Կարկուտ էր թափւել՝
 Զիւնոտ սարերին:

Իրիկնադէմին՝
 Ժամերը արւին...
 Այծեր ու գառներ,
 Եղներ ու կովեր,
 Էշեր, ձիաներ,
 Զորիք ու հորդեր՝
 Զէն. ձէնի տւած,
 Իրար խառնըւած...

Մին թփի կողքից,
Մին սարի ետքից,
Մինը ճամբից դուրս,
Միւսը կանգնած սուս...
Նախիրը ցրւած,
Անտէր մնացած՝
Գալիս ու մայում,
Սկ լնւրը բերում...

Հաւարին գնացած,
Մէր, մանուկ, աղջիկ,
Գլուխները կախած՝
Գալիս են մընջիկ.
Աղէտը տեսած,
Իրանց կորցըրած,
Տաւարը՝ թողած,
Արցունքում կորած...
Գալիս են գալիս՝
Հունգուր են լալիս...

Եւ ահա այսպէս բիւր են ու անթիւ
Քո յանցանքները, ռը մէկը ասեմ.
Փոխել է արդէն իմ կեանքի անիւ՝
Չունիմ բարեկամ, ես որի՞ն պատմեմ:

Դու օտարացար, դու ինձ մոռացար,

Շատ ու շատ գետեր քեզ հետեցին.
Միւսներին էլ վատ օրինակ դարձար,
Մէջքս կոտրեցին, խօսքիդ լսեցին.
Մոռացաք, կորաք.
Ինչպէս օրինակ՝

Ալբետ ու Խրամ, Աղստեփ, Փամբակ
Անմեղին յատուկ, խոխոջուն կոհակ,
Մի շարք կուսական անտառի միջով,
Կանաչ սաղարթի՝ օրօր լսելով...—
Անմեղութեամբ լի՝ շղարշով պատած,
Նահապետական աւանդը պահած...
Կուսի ծովահուր աչքերի նման,
Յօղացող արցունք՝ ցօղի պէս յստակ,
Վառվռուն այտից շիթերի նման
Կախւած շողշողուն կաթիլը՝ կաթ կաթ,
Կատաղի ցօլեաց, նման ջրվէժի
Ուր հազար գոյնի ցոլքեր կան կախ կախ...
Եւ այսպէս անթիւ, բիւր գեղեցկութեամբ՝
Եւ մեր հինաւուրց՝ ամօթխածութեամբ՝
Յետեւէդ ընկած, հաւատ ընծայած՝
Մնալ անվեհեր ու դաշինք կապած,
Կուել մինչև վերջ, դրօշակ՝ պարզած,
Մինչև որ հասնեն, հասնեն վառ գառնան՝
Սիրուն օրերին, կանաչ հանդերին,
Ծաղկունքով պատած, բարձր սարերին,

Ու նրանց յետքից՝ ծագող արևին
Ոսկէհոռ կրակի ելնող բոցերից՝
Արեգին տեսնեն—ժպտան ու խնդան,—
Տունկերից զարթնող մանուշակի պէս,
Կամ կանաչ, կարմիր՝ փթաթուկի պէս՝
Արևի լոյսով բացւեն ու փթթեն
Եւ լոյսի հետ էլ գնան քուն մտնեն...
Բայց դու փշրեցիր յոյսները մէկ, մէկ.
Փշրեցիր սրտիս լարերը բեկ, բեկ...

Թարսա — «սու», Զագամ — «չայ»,

Հասան — «սու», Զախր — «չայ»,

Օրինակ դառած, դասդ սերտեցին—
Ծնւեցին թէ չէ, «սու», չայ կրեցին՝
Ազգին՝ ատեցին, լեզուն՝ սիրեցին...
Նման այն գամփռ ոռնող շներին
Լուսնկայ գիշեր, դունչը առ լուսին
Դարձրած կըհաչեն, կոնձկոնձան, ոռնան,
Լուսի դէմ գոռան, թէ, «դուր չի գալի».
Եւ փոխանակ մի անկիւն սուս—քաշւեն,
Քաշւեն մի մութ տեղ, շնթռնեն, մրափեն—
Ամբողջ գիշերը արթուն կ'ֆնան
Ու մինչ լուսադէմ՝ կը հաչեն, ոռնան,
Եւ առաւօտից քաշւած մի անկիւն,
Մնան մրափած՝ մինչև իրիկուն...
Քո արարքներիդ՝ սրանք ատեցին,

Բայց թէ գարմանել՝ բուժել այդ ախտից—
Քաւ լիցի երբէք—չը մտածեցին...
Ու վազելով քեզ՝ գրկախառնւեցին:

Շամքոռ ու խոշխար, Գանձակ կամ Բերբեր—
Ողկոյզներ՝ կախ, կախ, որթան այգիքով,
Առաջ խայտալով փայլուն կոհակներ՝
Դեղին, ոսկէհեր արտերի միջով:
Եւ նման լուսնին խոնարհ ու հեղիկ,
Ամպերի տակից գլուխը հանած
Իր արծաթափայլ ու լոյսը մեղմիկ
Կուզէր տարածել՝ ողջ տիեզերքին...
Երբ ամպեր՝ սև, մութ, պատեցին չորսդին
Ու նրա փայլը, կաթնագոյն լոյսը
Համեստ՝ նայւածքը, մտախոհ՝ դէմքը՝
Խլեցին մեզնից,
Ողջ տիեզերքից:—

Նման ամպերին խլեցիր ինձնից
Ու տեղը լցրիլ՝ արցունք ու կսկիծ:
Քիւրակ չայ, Խօջա—Ալիւոր—Թառթառ,
Խաչէն ու Կառկառ՝ ամօթից նոքա
Դեռ կէս ճանապարհ, թաղւում են դետնում,
Որ էլ չըլսեն և ոչ էլ տեսնեն
Խղճից շատ հեռու՝ արարքդ՝ պէս պէս
Ու գնում թաղւում աւագի կրծքում:
Կորչում են այդպէս, որ մարդ չըտեսնի

Նրանց երեսին՝ արարքդ պատմի,
Նրանց երեսին՝ ցուրտ խօսքը չասի:

Երկճիւղ՝ Եփրատ, երկճիւղ՝ Տիգրիս
Ճորոխ ու անթիւ գետակներ փոքրիկ՝
Երկունքում մտած ցաւեր քաշեցի.
Շանթահար եղած՝ սիրտս խոցեցի,
Անթիւ տանջանքով՝ աշխարհ հանեցի,
Բայց դեռ պատանի՝ թռան, գնացին՝
Թողին աչք ճամբի, ահանջս ձէնի
Նման էրիկին սպասող հարսին,
Թողին վիզս ծռռ, տան դուռը կտրած...
Ինկ էրիկն արդէն վաղուց էր մեռած:

Ա՛խ, քանի քանի լճեր գիրկս առել,
Եւ մինչև օրս պահել ու պաշտել.
Մի՛ գուցէ եթէ դրանք էլ նման
Հասող գետերին շարժուն լինէին...
Գուցէ սրանք էլ գիժ մոզու նման՝
Արօար թողած, պոչը վեր ցըցած
(Աշխարհիս ծէրից, մինչև էն մի ծայր)
Կէտ էին արել ու փախել՝ գժւած՝
Օտարին ծառայ, օտարին՝ ատած,
Բայց միայն մէկը անթիւ գետերից,
Մնաց մինչև վերջ՝ գրկումս նիրհած.
Իմ կաթով սնուեց, նանիկս լսեց:

Ծնկանս ես բիւր թաթերից բռնած,
Դան, դան երգեցի, արցունք թափեցի
Մինչև մեծացրի, ոտքի կանգնացրի՝

Չորեքթաթ տըլաւ,
Սայթաքեց ընկաւ,
Նորից վեր կացաւ,
Քիչ քիչ սիրտ առաւ
Կանգնեց, ման եկաւ,
Փեշիցս կըպաւ
Ու լեզուն բացւեց,
Մօր նման խօսեց...

Տեսաւ թէ ինչպէս, խելքներին փշած,
Քարէ քար ընկած, տուն, տեղից զրկւած,
Ընկած անգիւման, սարէ—սար կորած,
Անտէր անօթի, ուժերից ընկած,
Հեռու աշխարհիս, քիւնջ պուճախներում՝
Տարիք մթնացնում, կեանքները կնքում

Օտար երկնի տակ,

Օտար յարկի տակ,

Ուր չէ շողշողում լուսին հարապատ,
Ուր չէ անարատ՝ երկինք կապուտակ:

Տեսաւ թէ ինչպէս՝

Օտարի տունը—լաւը հաշւեցին,
Օտարի հացը—քաղցը է ասացին,

Օտարի աղը—համով դասեցին,
Օտարի չոռը—ջան համարեցին...

Տեսաւ թէ ինչպէս՝

Օտարի թուքը—ցօղ ընդունեցին
եւ անարգանքը պատիւ հաշւեցին:
Օտարի տունը—աղախին մըտան,
Օտարի տղին՝ փեսացու գըտան...

Ու այսպէս անթիւ՝

Քայլեր, արաքներ

Տեսաւ անհաշիւ՝

Շատ գործեր տեսաւ,

Թափեց արցունքներ,

Թափեց ու ասաւ՝—

Մի բան որ մարդիս ձեռքումը լինի,
Նա պէտք է նրա պատիւը պահի.
Ինչքան էլ ուզի մտերիմ լինի
էժան չը ծախի, գին դնի պահի...
Իսկ երբ որ թռաւ, նրա վրայ էլ
Իզուր է խորհել՝ ախ ու վիշ քաշել...
Նման երեկւայ փայլուն արևի
Նրանք մայր մտան ու անդառնալի...
Եւ ինչքան նորից վառ արեւելից
Արևը ծագէ ու լոյսը սփռի,
Այրի ու կիզի, խնդայ, տաքացնի
«Երեկւայ նման երբէք չի լինի»...

Մի քիչ կանգ առաւ, նայեց արևելք,
Դարձաւ դէպ հիսիս՝ Սիւնեաց աշխարհին.
Մէկ էլ արեւմուտք՝ Էզրում-Կարին,
Ու դէպի հարաւ՝ որբ ու անպաշտպան,
Հայն հարթավայրում մի զոյգ ձերերին՝
Տարբեր հասակով, բայց դէմքով նման,
Եւ նրանց ճերմակ գլուխները դիտեց,
Նայեց, էլ խօսեց—

Մենք մեր արիւնը, կեանքն ու պատիւը
Օտարի համար երբէք չենք խնայել.
Պատրաստ ենք հլու՝ ծառայ օտարին,
Բայց մեր սեփական ունեցւածքներին՝
Տիրութիւն տնել, պահել հոգ տանել՝
Չարժէ կրկնել՝ այդ անկարող ենք...
Մենք մէկս-մէկու սկի հաւան չենք,
Ուր մնաց մի տեղ՝ գործել սկսենք...
Կողքներս հաստ է, որ խելքով խօսենք
Եւ ոչ խելօքին՝ ուշք դարձնող ենք...
Թող խօսի այլ ազգ, թէկուզ նա ցանցա՝
Այդ պաշտելի է՝ ասել է օտար...
Ինչ նոր բան ասես, որ չենք սկսել,
Բայց ասա խնդրեմ, հրն ենք վերջացրել...
Եւրոպից եկած մենք հր մօղային՝
Չենք հաւան կացել ու չենք հետեւել,
Բայց ասիր խնդրեմ, հրն ենք ըմբռնել.

Ո՛րն ե՛նք հիմնովին ուսել, իւրացրել...
Բարեգործական դիմակաների տակ,
Քանիսի տուն ե՛նք, քանդել հիմնատակ...
Ու քանի՛, քանի՛ ճրագներ հանգցրել,
Կայքեր, կալւածքները մեզ սեփականել...
Քանի, քանիսի արևը խելել՝
Տուն ու օղլուշաղ՝ սուգի նստացրել...
Որ՞ մէկն ասեմ... սկի կը թողնէ՛ն...
Է՛հ, շատ էլ ասեմ, ո՞վ է լսելու,
Կամ էսքան ցաւին դարման դնելու...
Զո՛ւր է խօսելը, գնամ քոյրիկիս
Ես խելքի բերեմ, վիճակս պատմեմ,
Գնացէ ինձ լսի, լսէ փոքրիկիս,
Մէկ մեզ ո՛ւշք դարձնի յիշի մայրիկիս...
Ա՛խ այնուհետեւ, մենք երջանիկ ե՛նք,
Այսքան ցաւերից, ազատւած կըլինենք»...

Ասաւ ու նայեց՝ սարերին ջուխտակ,
Իր փայլուն ալեաց՝ կոհակով յստակ.
Ու ստորոտները ջրեց, ջրըջրեց
Կանաչ ծաղկունքով լըցրեց, բըսցըրեց,
Եւ ուրախութեան նման՝ համբոյրին,
Աչքերից ցոլող փայլուն արցունքին—
Յօղով էլ ծածկեց խոտերը դալար՝
Ամեն առաւօտ մինչ լուսաբացին...

Ու առաջ խաղաց՝ քոյրիկին փընտրէ՛
Կարօտող սրտից՝ վըշտերը պատմէ:

Անցաւ շատ ձորեր, կիրճեր, նեղուցներ.
Անցաւ և անծայր սոսկ հարթավայրեր.
Եւ կամաց, կամաց անապատներով՝
Դիմեց քոյրիկին՝ հիւսիս հոսելով...
Եւ մի փայլուն օր Շիրակի դաշտում...
Երկու քոյրերն իրար կարօտով
Գրկախառնեցին ու ջերմ համբուրով,
Կարօտներն առած և հարց ու փորձով,
Հանդարտ ու լռիկ, առաջ գնացին,
Մի քիչ դէպ հիւսիս առաջ խաղացին
Եւ ապա հարաւ ուղին փոխեցին:

Քոյրը պատմում էր արած զրկանքներ.
Դիւի անցքերը, արիւնհեղութիւն
Եւ զարմանալի պէս պէս աղէտներ,
Այդ նեղ ջօրերում-քրոջ սառնութիւն:
Պատմում, խրատում, երբեմն նախատում
Մեծ քրոջ արարքն, աչքն էր խոթում...

Ու մէկ էլ յանկարծ, մեծը՝ դեռուեց,
Փոքրի հետ կուեց ու խոկել ուզեց...
Քոյրը սարսափած, խնդրել սկսեց

Ուզեց համոզել, սխալն ուղղել՝
Բայց ապերախտը չէր ուզում լսել:
Եւ վերջը տեսաւ, որ էլ ճար չունի,
Նա գազանացել, էլ հնար չունի
Իրան հաւաքեց. ու բաժան բաժան,
Բազուկներ կազմած ու պատառ պատառ

Անցան, գընացին՝

Ծովը—Թափւեցին:

(Եւ ամենայն օր ու ամեն տարի
էս տեսարանը կայ ու կըլինի):

Իսկ մայրը նրանց դեռ աչքը ճամբի,
Լուրին է սպասում նստած մի ճամբի,

Ու հառաչելով

Ծնկներին տալով,

Է՛ս է մըմնջում,

Է՛ս է հեծկլտում—

«Հէյ գիդի անցան, անցան բայց շատ վաղ,
Թագս ու գահս, ախ՛ աւաղ, աւաղ.

Եւ քանի քանիք ինձնով ապրեցին,

Հացս լափեցին, ջուրս խմեցին.

Հողս հերկեցին, այգիս քաղեցին,

Արօս հնձեցին, կայքս խլեցին.

Ինձնով սնւեցին, պաշտպան կանչեցին

Ու վերջը, վերջը սրեր ձեռներին,

Կրծքիս նստեցին, գլուխս փետեցին...

Հէյ գիդի անցան, ախ՛ աւաղ, աւաղ,
Թագս ու գահս, անցան բայց շատ վաղ...»

Ու մայրը նրանց դեռ աչքը ճամբի.
Լուրի է սպասում նստած մի ճամբի.

Ու հառաչելով,

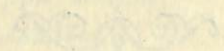
Ծնկներին տալով,

Հին երգն է երգում,

Հինը՝ նորոգում:

It is the duty of every citizen to
be true to his country and to
the laws of the land. The
first of these is to be true to
the Constitution and to the
principles of liberty and justice
under which we live. The
second is to be true to the
rights of the individual and to
the rights of the minority.
The third is to be true to the
interests of the community and
to the interests of the nation.
The fourth is to be true to the
principles of morality and to the
principles of religion. The fifth
is to be true to the principles of
justice and to the principles of
equity. The sixth is to be true
to the principles of honesty and
to the principles of integrity.
The seventh is to be true to the
principles of courage and to the
principles of valor. The eighth
is to be true to the principles of
loyalty and to the principles of
devotion. The ninth is to be true
to the principles of patriotism and
to the principles of nationalism.
The tenth is to be true to the
principles of democracy and to the
principles of republicanism.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0368929

57574

891.99

4-49